Eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta

K 14/2020 vp

# Tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomus vuodelta 2019

Esitän valiokunnalle annettujen vuosikertomustani koskevien eduskunnan oikeusasiamiehen, apulaistietosuojavaltuutetun, puolustusministeriön ja oikeustieteen tohtori Markku Fredmanin asiantuntijalausuntojen johdosta kommentteinani (sisennetty teksti) seuraavan:

## Valvojan ja valvottavan välinen suhde

Totean vuosikertomuksessani, että kun tiedusteluviranomaisten on ilmoitettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle oma-aloitteisesti kaikista tiedustelumenetelmien käyttöä koskevista lupavaatimuksista ja päätöksistä sekä tiedustelun suojaamista koskevista päätöksistä, tämän seurauksena tiedusteluvalvontavaltuutetun ja tiedusteluviranomaisten välille muodostuu tavanomaista ulkoista laillisuusvalvontaa kiinteämpi operatiivinen valvontasuhde.

*Oikeusasiamies* ja *Fredman* nostavat esiin vaaran siitä, että tiedusteluvalvontavaltuutetun ja tiedusteluviranomaisen suhde muuttuu valvojan ja valvottavan suhteesta yhteistyö- ja neuvonantajasuhteeksi. *Oikeusasiamies* toteaa, että tiedusteluvalvontavaltuutetun roolissa korostuu laillisuusvalvonta eri tavoin kuin muilla erityisvaltuutetuilla.

> Tiedusteluvalvontavaltuutetun on tunnistettava edellä mainittu vaara. Olen pyrkinyt omassa valvontastrategiassani hyödyntämään valvontasuhteen poikkeuksellista kiinteyttä niin pitkälle kuin se on tiedusteluvalvontavaltuutetun itsenäisyys ja riippumattomuus säilyttäen mahdollista. Kiinteä operatiivinen valvontasuhde mahdollistaa valvonnan ennakollisuuden ja reaaliaikaisuuden.
>
> Tiedusteluvalvontavaltuutetun laillisuusvalvojan tehtävä muistuttaa muiden erityisvaltuutettujen erilaisia edistämistehtäviä enemmän ylimpien laillisuusvalvojien eli oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin tehtäviä. Ennakollisen ja reaaliaikaisen valvonnan osalta tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittamalla valvonnalla on samankaltaisia piirteitä kuin oikeuskanslerin harjoittamalla valtioneuvoston toiminnan valvonnalla.
>
> Valvonnan organisoimisella erityisvaltuutetun kaltaisen yksittäisvirkamiehen tehtäväksi pyritään turvaamaan valvojan itsenäisyys ja riippumattomuus. Toisaalta tällöin korostuu valtuutetun henkilökohtaisen integriteetin merkitys.

## Tiedustelutietojen käytön valvonta

Totean vuosikertomuksessani, että tiedusteluvalvontavaltuutettu valvoo tiedustelumenetelmien käytön ja tiedustelutiedon käyttötarkoitusten lainmukaisuutta, mutta laadullinen arviointi niiden johtopäätösten osalta, joita tiedusteluviranomaiset ovat uhka-arvioissaan tehneet tiedustelutietojen pohjalta, ei sinällään kuulu tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtäviin.

*Oikeusasiamies* ja *Fredman* toteavat, että tiedusteluviranomaisen muulle viranomaiselle antamassa uhka-arvion sisältävässä lausunnossa tiedustelutietojen pohjalta esitettyjen johtopäätösten arviointi voisi kuulua tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtäviin esimerkiksi silloin, kun johtopäätökset ovat ilmeisen virheellisiä. Kyse voi olla esimerkiksi turvapaikkaa, oleskelulupaa tai kansalaisuutta koskevista asioista.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävänä on valvoa tiedustelutoiminnan lainmukaisuutta. Tilanne, jossa tiedusteluviranomaisen laatimaa uhka-arviota voitaisiin pitää suorastaan lainvastaisena, olisi nähdäkseni hyvin poikkeuksellinen. Turvapaikka-, oleskelulupa- ja kansalaisuusasioissa asiaa muutoksenhaun johdosta käsittelevä riippumaton hallintotuomioistuin arvioi itsenäisesti asiassa annettujen lausuntojen merkityksen.

## Suojelupoliisin muun kuin siviilitiedustelutoiminnan valvonta

*Oikeusasiamies* toteaa, että tiedusteluvalvontavaltuutetun toimivaltaan kuuluu mitä tahansa Suojelupoliisin toimintaa koskevan kantelun tutkiminen. Sellaisissa asioissa, joilla ei ole mitään liityntää tiedusteluun, voi kuitenkin olla tarkoituksenmukaista, että asian tutkii joku muu toimivaltainen valvontaviranomainen. Vaikka asiasta ei ole säädetty laissa, asian siirtäminen toiselle valvontaviranomaiselle (esimerkiksi oikeusasiamiehelle) on mahdollista, kun siirtämisestä sovitaan.

Suojelupoliisin muun kuin siviilitiedustelutoiminnan valvonta lisättiin tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtäviin vasta tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain eduskuntakäsittelyn yhteydessä. Sama koskee Suojelupoliisin muun toiminnan valvonnan lisäämistä tiedusteluvalvontavaliokunnan eduskunnan työjärjestyksessä ja tiedustelutoiminnan valvonnasta annetussa laissa säädettyihin tehtäviin. Tämän vuoksi lisäysten lainvalmisteluaineistoon kirjatut perustelut ovat varsin niukat. Kun siviilitiedustelu sekä rikosten estämis- ja paljastamistarkoituksessa tapahtuva rikostiedustelu voivat kytkeytyä kiinteästi toisiinsa, on perusteltua, että tiedusteluvalvontavaltuutettu valvoo myös siviilitiedusteluviranomaisena toimivan Suojelupoliisin harjoittamaa rikostiedustelutoimintaa (tiedusteluvalvontavaltuutettu ei tosin valvo sotilastiedusteluviranomaisena toimivan Pääesikunnan harjoittamaa rikostiedustelutoimintaa). Näkemykseni mukaan on sen sijaan epäselvempää, onko lainsäätäjän tarkoituksena ollut saattaa Suojelupoliisin toiminta myös kokonaan tiedusteluun liittymättömien asioiden osalta tiedusteluvalvontavaltuutetun (tai tiedusteluvalvontavaliokunnan) valvonnan piiriin. Kuten vuosikertomuksessani totean, esimerkiksi Suojelupoliisin sisäistä hallintoa ja taloudenhoitoa valvovat sisäministeriön lisäksi omista näkökulmistaan ylimmät laillisuusvalvojat ja Valtiontalouden tarkastusvirasto.

## Palomuurisääntely

Totean vuosikertomuksessani, että palomuurisäännökset eivät rajoita tiedusteluviranomaisen mahdollisuutta käyttää tiedustelutietoja tehtäväpiiriinsä kuuluvien rikosten estämisessä ja paljastamisessa tai mahdollisuutta luovuttaa tiedustelutietoja esitutkintaviranomaiselle tällaisten rikosten selvittämiseksi.

*Oikeusasiamies* pitää esittämääni palomuurisäännösten tulkintaa ongelmallisena etenkin siltä osin kuin on kysymys tiedustelutietojen luovuttamisesta esitutkintaviranomaiselle tiedusteluviranomaisten tehtäväpiiriin kuuluvien rikosten selvittämiseksi palomuurisääntelyn sitä rajoittamatta.

> Poliisin hallinnosta annetun lain mukaan Suojelupoliisin tehtävänä on havaita, estää ja paljastaa sellaisia toimintoja, hankkeita ja rikoksia, jotka voivat uhata valtio- ja yhteiskuntajärjestystä tai valtakunnan sisäistä tai ulkoista turvallisuutta. Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain mukaan Puolustusvoimien rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa huolehditaan sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten ennalta estämisestä ja paljastamisesta. Rikoksen paljastamisella tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalaissa tarkoitettua perustetta. Kun Suojelupoliisin ja Pääesikunnan lakisääteisiin tehtäviin kuuluu kansallista turvallisuutta vaarantavien rikosten paljastaminen, pidän epäjohdonmukaisena laintulkintana sitä, että palomuurisäännökset rajoittaisivat Suojelupoliisin tai Pääesikunnan mahdollisuutta ilmoittaa tiedustelumenetelmän käytön aikana paljastuneista jo tehdyistä maanpetos-, valtiopetos- tai terrorismirikoksista esitutkintaviranomaiselle. Kuten vuosikertomuksessani totean, palomuurisäännösten mukaisen ankarinta rangaistusta koskevan vaatimuksen alittavia tällaisia rikoksia ovat tuottamuksellinen turvallisuussalaisuuden paljastaminen, puolueettomuusmääräysten rikkominen, maanpetoksellinen yhteydenpito, laiton sotilaallinen toiminta, matkustaminen terrorismirikoksen tekemistä varten ja terrorismirikoksen tekemistä varten tapahtuvan matkustamisen edistäminen. Suojelupoliisilla tai Pääesikunnalla ei ole itsellään toimivaltaa toimittaa paljastamiensa kansallista turvallisuutta vaarantavien rikosten esitutkintaa.

## Tiedustelun kohdentaminen

Totean vuosikertomuksessani, että siviili- ja sotilastiedustelu voi kohdistua myös henkilöön, joka ei itse ole turvallisuusuhan varsinainen aiheuttaja. Kyse on tällöin henkilöstä, joka liittyy uhan aiheuttavaan toimintaan sellaisella tavalla, että häneen kohdistettavalla tiedonhankinnalla voidaan perustellusti olettaa saatavan tiedustelutehtävän kannalta merkittäviä tietoja. Liityntä uhan aiheuttavaan toimintaan voi olosuhteista riippuen ilmetä esimerkiksi henkilön ja uhan varsinaisen aiheuttajan välisenä yhteydenpitona.

*Oikeusasiamies* toteaa, että tiedustelulainsäädäntö ei anna selviä vastauksia kysymykseen siitä, minkälainen liityntä tiedustelun kohteena olevalla henkilöllä tulee olla kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan eli millä edellytyksillä tiedustelumenetelmien käyttö voidaan kohdistaa ”sivulliseen” henkilöön.

Kun siviili- ja sotilastiedustelun kohteena oleva toiminta on toiminnan luonteesta johtuen rikostiedustelun kohteena olevaa toimintaa väljemmin määriteltyä, tämän seurauksena myös siviili- ja sotilastiedustelun henkilöllinen kohdentaminen on rikostiedustelun henkilöllistä kohdentamista väljemmin määritettyä. Siviili- ja sotilastiedustelua voidaan kohdentaa myös kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaan organisaatiotoimintaan ilman kiinteään yhteyttä tiettyyn henkilöön tai tiettyihin henkilöihin. Kyse voi olla esimerkiksi vieraan valtion harjoittamasta sotilaallisesta tai vihamielisestä toiminnasta.

Se, että siviili- ja sotilastiedustelun kohteet, tiedustelun kohdentaminen ja tiedustelutoimenpiteiden kohdistaminen ovat rikostiedustelua väljemmin säänneltyjä, sekä se, että siviili- ja sotilastiedustelutoiminta on rikostiedustelua laaja-alaisemmin salassa pidettävää ja suojattua, lisäävät siviili- ja sotilastiedustelun tiedustelumenetelmien käytön yleisten edellytysten sekä siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan periaatteiden painoarvoa. Kuten vuosikertomuksessani totean, varsinkin silloin, kun tiedonhankinta kohdistuu muuhun henkilöön kuin turvallisuusuhan varsinaiseen aiheuttajaan, korostuu tiedustelumenetelmän käytön välttämättömyyttä tai tarpeellisuutta arvioitaessa suhteellisuusperiaatteen sekä perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen merkitys. Vastaavasti vähimmän haitan periaate on otettava huomioon harkittaessa, onko tiedustelumenetelmän käyttöä koskevaan tuomioistuimen tai tiedusteluviranomaisen päätökseen sisällytettävä rajoituksia tai ehtoja. Siviili- ja sotilastiedustelun rikostiedustelua väljempää sääntelyä sekä siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan rikostiedustelua laaja-alaisempaa salassapitoa ja suojaamista on tasapainotettava myös siviili- ja sotilastiedustelun tiedustelumenetelmillä saadun aineiston huolellisella tarkastamisella ja tarkastamisen tehokkaalla valvonnalla.

Erityisesti sähköinen viestintä ja siihen liittyvä teknologinen kehitys muodostavat varsin monimutkaisen toimintaympäristön viranomaisten toimivaltuuksien kohdentamisen ja toimenpiteiden kohdistamisen sääntelylle sekä tuon sääntelyn soveltamiselle. Tämä koskee sekä siviili- ja sotilastiedustelua että rikostiedustelua. Kyse on toisiinsa liitetyistä viestintäverkoista ja niihin liitetyistä tietojärjestelmistä radio-, telepääte- ja viestintäverkkolaitteineen sekä viestien välittämiseen liittyvän tiedonsiirron eri kerroksista. Sähköiseen viestintään liittyen toimijoina on viestien lähettäjien ja vastaanottajien lisäksi tietojärjestelmien haltijoita, viestinnän välittäjiä eli teleyrityksiä ja yhteisötilaajia sekä matkaviestimien tukiasema- tai satelliittipaikannukseen perustuvien lisäarvopalvelujen ja pilvipalvelujen kaltaisten yleisten ICT-palvelujen tarjoajia. Tiedustelutoimivaltuuksien käytön tiedustelun kohdehenkilöiden ja sivullisten luottamuksellisen viestin salaisuuteen ja muuhun yksityisyyden suojaan puuttumisen laajuus ja syvyys sekä toimivaltuuksien oikeudellinen luonne voivat vaihdella riippuen siitä, mihin verkkokokonaisuuden kohtaan ja minkälaisiin tietoihin tiedustelutoimenpiteet kohdistetaan.

> Viestintäverkoissa välitetään ihmisten välisten luottamuksellisten viestien lisäksi yhä enenevässä määrin muutakin tietoliikennettä. Kyse voi olla tietojärjestelmien tai internetissä tarjolla olevien palvelujen käyttämisestä taikka teknisten laitteiden ohjaamisesta. Oman erityistapauksensa muodostaa tilanne, jossa viestin vastaanottajalle lähetetään haitallisen tietokoneohjelman tai käskyn sisältävä viesti ja jossa haitallisen tietokoneohjelman tekniseen laitteeseen sijoittamalla tai haitallisen käskyn ohjelmistolle antamalla käytetään teknistä laitetta tai ohjelmistoa oikeudettomasti. Yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin liittyvien tietojärjestelmien tietoturvan yhteydessä ajankohtaistuu myös kysymys siviili- ja sotilastiedusteluviranomaisten sekä tietojärjestelmien haltijoiden ja viestinnän välittäjien välisestä tiedonvaihdosta ja muusta yhteistyöstä.

Totean vuosikertomuksessani, että tiedustelulakien soveltamisen alkuvaiheessa keskeisin linjauskysymys on ollut se, millä tarkkuudella tiedustelumenetelmien käytön yleisten ja erityisten edellytysten täyttyminen sekä tiedustelutoiminnan periaatteiden noudattaminen on perusteltava tiedusteluviranomaisten tuomioistuimelle esittämissä lupavaatimuksissa ja tiedusteluviranomaisten omissa päätöksissä.

*Fredman* viittaa tarpeeseen hankkia tiedusteluvalvontavaltuutetun käräjäoikeuden päätöksestä tekemällä kantelulla hovioikeuden näkemys suppeilla perusteilla haetusta ja myönnetystä luvasta.

> Tiedusteluvalvontavaltuutetun tulee kannella käräjäoikeuden päätöksestä hovioikeudelle, jos siihen ilmenee aihetta. Tiedusteluvalvontavaltuutetun ensisijainen keino edistää oikeusturvan toteutumista lupavaatimusten ja niitä koskevien päätösten perustelujen riittävyyden osalta on kuitenkin käyttää läsnäolo- ja puheoikeuttaan tiedustelumenetelmää koskevaa lupa-asiaa käräjäoikeudessa käsiteltäessä.

## Tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminnon voimavarat

Totean vuosikertomuksessani, että uusimuotoisen tiedustelutoiminnan volyymit toiminnan käynnistämisvaiheessa ja tiedusteluvalvontavaltuutetun tietosuojavaltuutetun toimistolta saama hallinnollinen tuki mahdollistivat sen, että pystyin hoitamaan valvontatehtävät yksin ensimmäisen vajaan toimintavuoden ajan. Oli hyödyllistä, että keskitettyä kokemusta uusimuotoisesta valvonnasta ehti kertyä ennen lisähenkilöstön rekrytointien käynnistämistä. Tämä mahdollisti lisävirkojen toimenkuvien muovaamisen valvontatoimen kokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukaisiksi. Mahdollisia lisävirkoja tiedusteluvalvontavaltuutetun toimintoon edelleen perustettaessa on otettava huomioon valvonnan kustannustehokkuuteen liittyvät näkökohdat. Tiedusteluvalvontavaltuutetulla tulee olla käytössään esimerkiksi tiedusteluviranomaisista riippumatonta tieto- ja viestintäteknologian asiantuntemusta, mutta arvioitavaksi tulee, onko tämä asiantuntemus tarkoituksenmukaista hankkia perustamalla päätoiminen virka toimintoon vai voidaanko se mahdollisesti hankkia erilaisten yhteistyöjärjestelyjen kautta.

*Oikeusasiamies* pitää hyvin tärkeänä, että tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminnon resurssit ovat riittävät ja että toiminnolla on tiedusteluviranomaisista riippumaton riittävä oikeudellinen ja tekninen asiantuntemus. Tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminto on ollut äärimmäisen haavoittuva sen ajan, kun virassa on ollut ainoastaan tiedusteluvalvontavaltuutettu itse.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun toimintoon on nyttemmin rekrytoitu erityisesti siviilitiedustelun valvontaan keskittyvä erityisasiantuntija sekä hallinnollinen avustaja, joka hallinnollisten tehtäviensä lisäksi osallistuu myös valvontatoimintaan. Tämä lisähenkilöstö vähentää tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminnan haavoittuvuutta. Tiedusteluvalvontavaltuutetun esittelijänä toimiva erityisasiantuntija voi tehdä valvontakäyntejä tiedusteluviranomaisiin ja esittää niille tietopyyntöjä sekä osallistua tiedusteluvalvontavaltuutetun puolesta tiedustelumenetelmäasioiden tuomioistuinkäsittelyihin. Tiedusteluvalvontavaltuutetun täydellinen sijaistaminen, joka kattaisi myös varsinaisten valvontatoimivaltuuksien käyttämisen, vaatisi kuitenkin nähdäkseni lainsäädännöllisiä muutoksia. Lainsäädännön mahdolliset muutostarpeet ovat oikeusministeriön selvitettävänä. Vaikka tiedusteluvalvontavaltuutetun esittelijät voivat hoitaa valtuutetun puolesta ainakin osan tämän tehtävistä, yksittäisvirkamiehenä toimivalla valtuutetulla on oltava itsellään kattava kokonaiskuva valvomastaan toiminnasta. Tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminnon voimavaroja on arvioitava myös tiedusteluvalvontajärjestelmän kokonaisuuden ja valvojien välisen yhteistyön näkökulmasta. Tiedusteluvalvontavaltuutetun keskeisimmät kumppanit tiedustelutoiminnan valvonnassa ovat tiedusteluvalvontavaliokunta, Helsingin käräjäoikeus, (apulais)tietosuojavaltuutettu, sisäministeriö ja puolustusministeriö sekä tiedusteluviranomaisten sisäiset laillisuusvalvojat ja operatiiviset lakimiehet.

## Sidosryhmäyhteistyö

Totean vuosikertomuksessani, että teleyrityksille laissa säädetyt velvollisuudet luovuttaa tietoja viranomaisille tai avustaa viranomaisia eivät tehne sinällään teleyrityksistä julkisen hallintotehtävän hoitajia.

*Oikeusasiamies* toteaa, että teleoperaattorit eivät hoitane julkista hallintotehtävää vaan vain julkista tehtävää. Tämän vuoksi tiedusteluvalvontavaltuutetulla ei ole oikeutta saada tietoja tai selvitystä teleoperaattoreilta. Tiedusteluvalvontavaliokunnalla ja ylimmillä laillisuusvalvojilla tämä oikeus on.

> Sekä julkisen hallintotehtävän käsite että julkisen tehtävän käsite ovat osin tulkinnanvaraisia. Julkisen tehtävän käsite on julkisen hallintotehtävän käsitettä laaja-alaisempi, mutta näkemykseni mukaan ei ole täysin selvää, tekevätkö yrityksille laissa säädetyt, oman liiketoimintansa harjoittamiseen liittyvät velvollisuudet luovuttaa tietoja viranomaisille tai avustaa viranomaisia yrityksistä sinällään edes julkisen tehtävän hoitajia. Todettakoon, että tiedusteluvalvontavaltuutetulla on julkisten hallintotehtävien hoitajien osalta ja ylimmillä laillisuusvalvojilla julkisten tehtävien hoitajien osalta paitsi oikeus saada toimijalta tietoja tai selvityksiä myös oikeus tehdä tarkastus toimijan toimitiloissa.

Totean vuosikertomuksessani, että kansainvälisestä tiedusteluvalvontayhteistyöstä ei ole Suomea sitovaa kansainvälistä sopimusta tai Suomea velvoittavaa säädöstä eikä kansallisessa laissa ole säädetty tiedusteluvalvontavaltuutetulle nimenomaista oikeuttaa luovuttaa salassa pidettäviä tietoja ulkomaisille tai kansainvälisille tiedusteluvalvojille.

*Apulaistietosuojavaltuutettu* nostaa esiin mahdollisen tarpeen tällaiselle tietojen luovuttamiselle.

> Tiedusteluvalvontavaltuutetun oikeus luovuttaa salassa pidettäviä tietoja ulkomaiselle tai kansainväliselle tiedusteluvalvojalle saattaisi nähdäkseni olla hyödyllinen ainakin yksittäisissä poikkeustapauksissa. Tällöinkin tietojen luovuttamisen tulisi kuitenkin perustua tarkkaan tapauskohtaiseen harkintaan. Kuten vuosikertomuksessani totean, myös tiedustelutoimintaa valvovien ja tarkastavien ulkomaisten viranomaisten ja kansainvälisten toimielinten kanssa tehtävään yhteistyöhön vaikuttaa se, että tiedustelutoiminnan perimmäiset, kansakunnan elinmahdollisuuksien turvaamiseen liittyvät intressit ovat luonteeltaan kansallisia.

## Tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontahavainnot

Toivon vuosikertomukseni esipuheessa, että vuosikertomuksessani esittämäni havainnot tiedustelulainsäädännön lähtökohdista voisivat toimia herätteinä omaakin toimintaani ohjaavalle yhteiskunnalliselle ja ammatilliselle keskustelulle aihealueesta, joka muutoin on pitkälle salassa pidettävä.

*Oikeusasiamies* toteaa, että mahdollisten valvontahavaintojen selostaminen jää pakostakin varsin yleisluontoiselle tasolle yksityiskohtien jäädessä tiedustelua harjoittavien viranomaisten, tuomioistuimen, tiedusteluvalvontavaltuutetun, ylimpien laillisuusvalvojien ja tiedusteluvalvontavaliokunnan tietoon. Laajempi yhteiskunnallinen keskustelu on väistämättä rajoitetumpaa kuin esimerkiksi perinteisessä poliisitoiminnassa tai esitutkintaa koskevissa asioissa.

*Fredman* nostaa esiin kysymykset eduskunnan tai sen valiokunnan tiedusteluvalvonta-asioissa käyttämän asiantuntijan tiedonsaantioikeudesta ja tiedusteluvalvontavaltuutetun vuosikertomuksen salassa pidettävästä liiteosasta.

> Siviili- ja sotilastiedustelu on laaja-alaisesti salassa pidettävää niin yksittäisten tiedusteluoperaatioiden kuin tiedusteluviranomaisten suorituskyvynkin osalta. Tästä huolimatta tiedustelulainsäädännön pohjalta olisi nähdäkseni mahdollista käydä julkisuudessa varsin konkreettistakin ammatillista ja yhteiskunnallista keskustelua esimerkiksi tiedustelun kohteiden ja kohdentamisen osalta. Olen pyrkinyt tukemaan tuollaisen keskustelun käymistä sisällyttämällä vuosikertomukseeni ja tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminnon verkkosivuilla julkaistuihin kolumneihini informatiivista kuvausta ja paikoin tulkintaanikin tiedustelutoimintaa koskevasta lainsäädännöstä.
>
> Tiedusteluvalvontavaltuutetun ja tiedusteluvalvontavaliokunnan välinen yhteistyö on ollut omasta näkökulmastani toimivaa. Olen valiokunnassa kuultavana käydessäni esitellyt valiokunnalle ajankohtaiset tiedot tuomioistuimen ja tiedusteluviranomaisten tekemien tiedustelumenetelmien käyttöä koskevien päätösten lukumääristä sekä kuvannut tiedustelutoimintaa koskevia valvontahavaintojani oma-aloitteisesti ja valiokunnan jäsenten esittämien kysymysten pohjalta. Tiedusteluvalvontavaltuutettu voi tarvittaessa täydentää muun muassa eduskunnalle antamaansa julkista

vuosikertomusta tiedusteluvalvontavaliokunnalle antamallaan salassa pidettävällä asiakirjalla. Tällaisessa asiakirjassa ei olisi nähdäkseni tarpeen toistaa niitä tietoja, jotka jo sisältyvät sisäministeriön ja puolustusministeriön muun muassa tiedusteluvalvontavaliokunnalle antamiin kertomuksiin tiedustelumenetelmien käytöstä. Tiedusteluvalvontavaltuutetun on saatettava merkittävät valvontahavaintonsa tiedusteluvalvontavaliokunnan käsiteltäväksi. Se voi tapahtua edellä tarkoitetun asiakirjan antamisen yhteydessä.

## Havainnot lainsäädännöstä

*Oikeusasiamies* ehdottaa harkittavaksi sääntelyä siitä, että sisäministeriön kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä toimitettaisiin myös tiedusteluvalvontavaliokunnalle ja tiedusteluvalvontavaltuutetulle. Samoin voisi harkita sääntelyä siitä, että Suojelupoliisin olisi ilmoitettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle myös salaisia tiedonhankintakeinoja koskevista lupavaatimuksista ja päätöksistä.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu ja sisäministeriö ovat sopineet, että sisäministeriö toimittaa tiedusteluvalvontavaltuutetulle tiedustelumenetelmien käyttöä koskevan kertomuksensa lisäksi myös kertomuksensa Suojelupoliisin salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä. Sisäministeriön kertomus Suojelupoliisin salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä oli käytettävissäni omaa vuosikertomustani laatiessani. Tiedusteluvalvontavaltuutetulla on suorakäyttöyhteys Suojelupoliisin tiedustelumenetelmien ja salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä koskevaan asianhallintajärjestelmään. Asianhallintajärjestelmästä on saatavissa tiedot sekä tiedustelumenetelmiä että salaisia tiedonhankintakeinoja koskevista lupavaatimuksista ja päätöksistä.

Arvioitaessa tiedusteluvalvontavaltuutetun roolia Suojelupoliisin käyttämien salaisten tiedonhankintakeinojen valvonnassa on otettava huomioon, että salaisia tiedonhankintakeinoja rikosten estämiseksi käyttävät Suojelupoliisin lisäksi myös muut poliisiyksiköt kuin Suojelupoliisi, Pääesikunta, Rajavartiolaitos ja Tulli. Salaisia pakkokeinoja rikosten selvittämiseksi käyttävät puolestaan muut poliisiyksiköt kuin Suojelupoliisi, Pääesikunta, Rajavartiolaitos ja Tulli.

Kimmo Hakonen
Tiedusteluvalvontavaltuutettu